1–2

MORAVSKÝ

Církevní památky obce Trhavice na Olomoucku a jejich osudy kdysi i nedávno

Věnováno Ing. Vladimíru Novotnému a Pavlu Rapušákovi

Jana Krejčová, Olomouc

Abstract: *Trhavice is a local part of Norberčany village which was until recently situated by the Military estate Libavá. Johann Poltzer was the founder of Birth of the Virgin Chapel. The Chapel is located at a small graveyard altogether with another small buildings also dedicated to him. The Chapel was found in the year 1752 and had been regularly used until the original inhabitants of the village were expelled. Then its using gradually declined. Wall paintings of Ignác, Odrlický were moved to Olomouc then. Other Chapel equipment has been destroyed or taken into pieces. The Chapel building has gradually turned into a ruin.Ten years ago (2009) a selfless businessman took notice of the ruin and reconstructed it on its own costs. In this piece of work there are introduced eleven religious small-scaled monuments including a commemorative plate remaining victims of the First World War. There are also mentioned those village inhabitatnts who were born at Trhavice and their future lives dedicated to ecclesiastic careers.*

Keywords: *Moravia, Trhavice, Norberčany, the Virgin Chapel paintings of Ignác Odrlický.*

O obci (Reisendorf, Výtrhlice, Trhanovice, nyní Norberčany-Trhavice)[1] máme informace ze základní vlastivědné literatury, případně z časopisu Bärner Ländchen, který vydávají původní obyvatelé v Německu.[2] Novější obecní archiválie jsou k dispozici ve Státním okresním archivu (dále SOkA) Bruntál se sídlem v Krnově, starší dokumenty, týkající se církevních památek, kterých se v obci zachovala celá řada, najdeme v obou olomouckých archivech.[3]

Trhavice, stejně jako Norberčany, leží v údolí Libavského potoka (Liebauer Bach, Grundbach, Libavka) a do konce roku 2016 sousedily z větší části s vojenským újezdem Libavá. V urbáři biskupského panství Libavá se připomínají již od roku 1581, původní německé obyvatelstvo tu žilo ve třiceti domech do roku 1946, na jejich místa přišli dosídlenci převážně z Vysočiny. Již v roce 1949 se Trhavice staly součástí Norberčan. Farností vždy patřily k Městu Libavé, nyní jsou filiální obcí Moravského Berouna a duchovní správou tedy patří do ostravsko-opavské diecéze, ač jsou součástí Olomouckého kraje. Původní obyvatelstvo se živilo především pěstováním žita a brambor, jetele a bojínku lučního na krmení a lnu určeného pro další domácí zpracování.

Katastr obce, stejně jako tomu je u Norberčan, připomíná otevřená motýlí křídla, přičemž Libavský potok tvoří jeho tělo. Ve východním závěru obce se do něj vlévá potok Bělidlo (Seifenbach). Voda z Libavského potoka teče náhonem k mlýnu (č. 22, Buschmühle) položenému na okraji obce, který byl od konce 16. století až do roku 1946 v držení rodiny Maderů. Jeden z nich, mlynář Josef Mader (*20. září 1882 v Trhavicích), syn Johanna Madera, mlynáře tamtéž a Judithy rozené Kral, se ve věku necelých 32 let nechal oddat s 25letou Adolfine Benel ze sousedních Heroltovic. Církevní sňatek se konal 23. května 1914 v olomouckém městském kostele sv. Mořice.[4]

Kaple a hřbitov

Již v prosinci roku 1751 korespondovala olomoucká biskupská konzistoř s budišovským děkanem P. Johannem Neumannem ve věci nové kaple v Trhavicích.[5] Kaple měla být vybudována na náklady obce a farníků k poctě Blahoslavené Panny Marie. O souhlas se žehnáním základního kamene kaple požádal konzistoř libavský farář P. Georg Willhelm rytíř Zeno z Dannhausenu (někdy Tannhausenu), který také tento obřad 9. května 1752 vykonal.[6]

Kaple zasvěcená Narození Panny Marie byla tedy roku 1752 postavena při levém břehu Libavského potoka především péčí Johanna Poltzera (Polzera), který byl od roku 1739 tady rychtářem.[7] Zakladatel zdejší kaple *(fundator Ecclesiae ibidem)* J. Poltzer zemřel ve věku 57 let zakrátko po jejím postavení, tj. 30. dubna 1753.[8] Rychtářem se poté stal Florian Hess (Höss).

Obr. 1. Kaple v 70. letech minulého století. Foto: NPÚ OS.

Založení kaple bylo olomouckou konzistoří povoleno pod podmínkou, že se Trhavičtí budou o ni starat, budou ji udržovat a mší svatou budou slavit svátek Narození Panny Marie.[9] Na rok vzniku kaple i hřbitova upomíná kámen s vyrytým letopočtem 1752, vložený do hřbitovní zdi. Patrně z téhož roku pochází nákres kaple, na kterém je vyznačen její půdorys a pohled na průčelí a pravou stranu stavby.[10]

Svěcení postavené kaple, bohoslužebných rouch a ostatních nezbytností se konalo 22. srpna 1752, obřad provedl olomoucký světící biskup Jan Karel Leopold hrabě Scherffenberg.[11]

V dohodě uzavřené na faře ve Městě Libavé dne 9. března 1754 mezi libavským farářem P. Georgem Willhelmem rytířem Zeno z Dannhausenu a obcí Trhavicemi, rychtářem Florianem Hessem a přísežnými, stojí:

„1. Potom, co zbožností planoucí a ranami Pána Boha navštívený Johann Poltzer, sídlící v Trhavicích, ze svých vlastních prostředků kostelíček v Trhavicích ke cti podivuhodného Narození Nejblahoslavenější Matky Boží Marie, tak jak stojí, celý postaviti dal a tuto stavbu v roce 1753 do dne Narození Panny Marie s vysokým povolením nejdůstojnější biskupské konsistoře v Olomouci šťastně dokončil, a výše zmíněného dne onoho roku svatá bohoslužba ke všeobecné radosti Trhavických slavnostně sloužena byla, tak celá poctivá obec, rychtář a přísežní učinili společně a jednomyslně závazek, že budou dále na věčné časy tento kostelíček Narození Panny Marie nákladem obce v dobrém stavu udržovati a doplňovati.[12]

2. Poctivá obec trhavická dala dvě stě zlatých rýnských na pětiprocentní úrok. Z tohoto kapitálu se zavázala na věčné časy deset zlatých, jeden každý zlatý počítán po 60 kr. ročně vyzvednout a z těchto 10 zlatých zaplatit následující, totiž: o svátku Narození Panny Marie v Trhavicích slouženou zpívanou mši svatou s kázáním kromě dovozu a zajištění stravy z města(?) a potřebného dovozu učitele a v případě potřeby dovezení i cizího kněze, dáti P. T. panu faráři za jeho službu 4 zl. 12 kr. a učiteli a jeho pomocníkům 1 zl. 18 kr. Také má býti každoročně ve výroční den úmrtí v Pánu zesnulého Johanna Poltzera jako donátora, totiž 23. dubna, zpívané rekviem s polovičním konduktem, jež za zemřelého Poltzerovým přátelstvem každoročně drženo bude; za což bude zaplaceno: P. T. panu faráři 1 zl. 30 kr. a učiteli 20 krejcarů. Navíc bude každoročně v Trhavicích v Křížové dny zpívaná mše svatá, aby Všemohoucí Pán Bůh Trhavickým jejich pole i úrodu laskavě požehnal, za což placeno bude kromě obvyklé příležitosti P. T. panu faráři 1 zl. 30 kr. a učiteli 20 krejcarů.

Aby pak tento kontrakt uzavřený na věky, taktéž bez nejmenší újmy městského kostela dodržen byl; obě strany, P. T. pan farář a Trhavičtí s rychtářem a přísežnými a obcí tento Instrument protokolovali a obvyklými pečetěmi a podpisy všech zúčastněných potvrdili a trvalým učinili. Stalo se na faře v Městě Libavé 9. dne března Ao 1754.“[13]

Vlastnické právo ke kapli se změnilo kupní smlouvou ze dne 9. března 1882, kdy se stalo majetkem římskokatolické (dále řk.) církve.[14]

Tato menší, podélná, orientovaná čtyřboká stavba s půlkruhově uzavřeným presbytářem, je umístěna v ose horní části pravidelného hřbitova, přičemž závěr kaple z půdorysu hřbitova vystupuje. Spolu se hřbitovem, dvěma kvalitními, symetricky umístěnými ba-

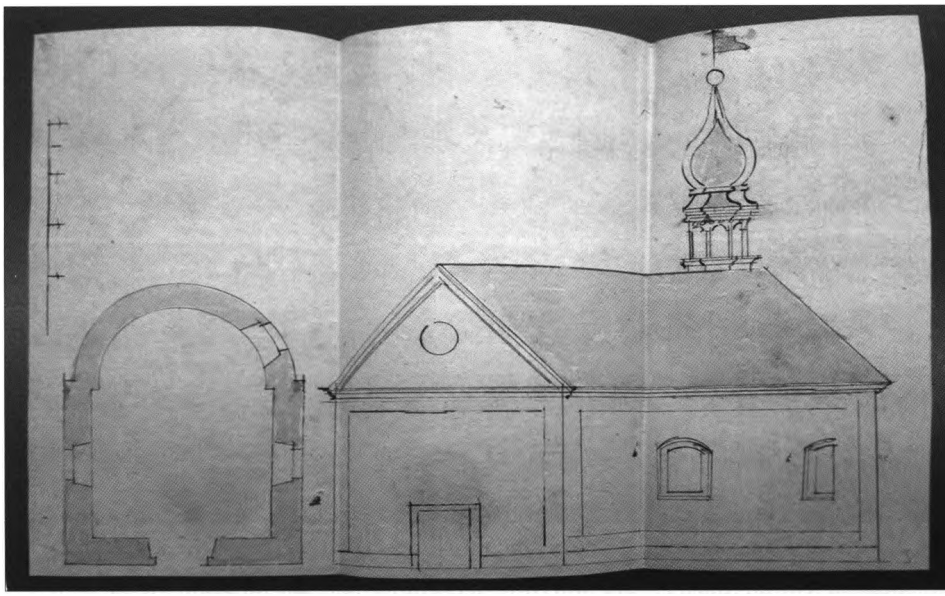

Obr. 2. Nákres kaple, snad z roku 1751. SOkA Olomouc.

rokními plastikami, sakristií, márnicí a ohradní zdí kolem hřbitova se schůdky a branou, tvoří ojedinělý celek. Z tohoto důvodu je celý areál od roku 1963 evidovanou nemovitou kulturní památkou.

Vnitřní prostor kaple je dlouhý 10,5 m, široký 5,40 m (v inventáři se uvádí pět sáhů délky a tři sáhy šířky).[15] Zdi kaple jsou unikátní tím, že jsou budovány z břidlice, a jejich šířka činí 1,20 m. Poměrně vysoká lucerna zakončená křehkou cibulí posledně vystupovala z přední třetiny hřebene sedlové, v závěru zvalbené, střechy až do doby, kdy podlehla devastaci. Ze zachovaného nákresu kaple pocházejícího pravděpodobně z doby její stavby, tj. z roku 1752, je patrné, že střecha neměla být zvalbená a sanktusová věžička s větší cibulí měla být posazena až do jejího závěru. Na levé straně lodi se zachoval zbytek zaklenutí dveří vedoucích k márnici, později byla k této zdi přistavena kazatelna.

Hlavní vstup do kaple je v ose průčelí, nad ním je okno s půlkruhovým záklenkem. Vlevo od vstupu je osazena pamětní deska se jmény padlých v první světové válce, která se – kupodivu – dochovala v dobrém stavu až do dnešních dnů. Průčelí kaple je ukončeno nečleněným trojúhelným štítem, ve kterém nebyla obnovena okénka. Malá čtvercová plochostropá sakristie s valbovou střechou se od jihu přimyká k závěru. Sedlová střecha kaple i sanktusník byly posledně pokryty štípanou břidlicí. Fasáda opatřená hrubou omítkou je lemovaná plochými nárožními lizénami, stejně jako okno v průčelí.

Interiér kaple měl hladké stěny, ale valená klenba s dvěma páry lunet a konchou byla pokryta iluzivní freskou, která kulturní a historickou cenu kaple zvyšovala. Autorem výzdoby, tj. nástěnné malby, byl Ignác Oderlický (Ignatz Oderlitzky).[16] Centrální kompozici tvořil trojdílný výjev Nanebevzetí P. Marie, nad kruchtou vpravo byl vymalován anděl s tympány, andělé s violou da braccio a gambou, vlevo dvojice andělů s clarinou (barokní trubkou) a pozounem.[17] Další dvojice andělů byly na levé straně klenby, napravo nad oltářem a nalevo nad oltářem. Součástí freskové výmalby byly i tři medailony, a to nad prvním oknem vlevo byla kytice růží s nápisovou páskou *(Geistliche Rosen)*, nad druhým oknem nalevo stavba (snad kostel) s nápisovou páskou *(Goldenes Haus)* a nad prvním oknem napravo bylo zrcadlo s textem *Spiegel der Gerechtigkeit* v nápisové pásce.[18] Ostění oken pokrýval pásový ornament. V roce 1971 dokumentovali interiér kaple pracovníci památkové péče. Tehdy ještě na stěnách blíže presbytáře visely dva obrazy, z nichž jeden

Obr. 3. Základní kámen zasazený do zídky hřbitova s letopočtem 1752. Foto: J. Krejčová, 2012.

znázorňoval Pannu Marii Pomocnou (pravděpodobně barevná litografie). Před lavicemi bylo složeno několik obrazů stejného formátu, patrně šlo o obrazy Křížové cesty. Celý interiér byl devastovaný a oltář silně poškozený. Kostelní lavice boltcového tvaru tehdy ještě stály na svých místech.

Na profilovanou dřevěnou k r u c h t u s plným poprsníkem s nátěrem napodobujícím mramor, s vloženými čtvercovými medailony a s malbou stylizované květiny uprostřed, se vcházelo z lodi dřevěným schodištěm. Kůr o šířce pouhé dva metry byl podepřen dřevěnými trámky. Původní rokokový p o z i t i v s pěti registry byl již v roce 1909 nahrazen malými varhanami firmy Rieger z Krnova (Orgel-Fabrik Gebrüder Rieger Jägerndorf). Ta svou nabídku učinila 23. srpna 1909 a k ní přiložila tištěný vzorek jednoduše řešené trojdílné varhanní skříně.[19] Z korespondence vyplývá, že byly vybrány varhany v ceně 890 K. Nástroj o hmotnosti 615 kg byl dopraven na nádraží v Domašově nad Bystřicí. Faktura byla zaplacena ze sbírky, na níž se obec podílela částkou 200 K. Zničená varhanní skříň je dokumentována fotografií zhotovenou pracovníky tehdejšího Krajského střediska státní památkové péče a ochrany přírody v Ostravě (KSSPPOP, během let jednání o osudech kaple památková pracoviště změnila čtyřikrát pojmenování) v roce 1971.

Další zařízení kostela lze po mnoha letech devastace rekonstruovat jen s velkými potížemi. O b r a z hlavního oltáře od neznámého autora odpovídal zasvěcení kaple, tj. zobrazoval Narození Panny Marie.[20] Nad barevně upraveným svatostánkem byl ve vyřezávaném rámu zavěšen obraz Nejsvětějšího Srdce Ježíšova, pravděpodobně nepříliš starý. V kapli nechybělo čtrnáct malovaných zastavení křížové cesty, o jejichž autorství zatím není nic známo. O povolení k jejímu pořízení a o svolení k jejímu žehnání nejmenovaným františkánským kvardiánem konzistoř 3. června 1776 žádal libavský farář P. Franz Tepperwein.[21]

P o r t a t i l e (*altare portatile*, tj. oltářní deska s ostatky světců) bylo posvěceno 1. února 1752, konsekrace byla obnovena 17. července 1871. Bohoslužebné náčiní známe např. z inventáře sepsaného k 31. prosinci 1871, který obsahuje 22 položek.[22] V roce 1805 patřil k vybavení kaple také stříbrný kalich s paténou v ceně 18 zl. r. 42 kr., malý kotlík na svěcenou vodu, kaditelnice s loďkou, šest mosazných svícnů, malá monstrance s ostatky Svatého Kříže, pár mešních konviček s tácem, tři kusy mešních rouch a dřevěný postříbřený svícen. Nic ze zmíněného zařízení se nedochovalo. V inventáři filiálního kostela v Norberčanech jsou k tomuto roku uvedeny jen harmonický zvonek a bílé velum, patřící hřbitovní kapli v Trhavicích.[23] V roce 1860 jsou mimo nezbytných věcí evidovány též obrazy sv. Antonína

Padovského a sv. Anny, které odkazují na zasvěcení bývalého farního kostela sv. Antonína Padovského v Norberčanech a na nedaleký poutní kostel sv. Jakuba Většího a sv. Anny ve Staré Vodě u Libavé.

Na sanktusníku se k roku 1805 uváděl větší zvon z roku 1752 od Valeria Oblettera s reliéfním vyobrazením Pána Ježíše, Panny Marie, sv. Josefa, Archanděla Michaela a sv. Augustina a nápisem: „*Jesus, Maria, Joseph sey uns gnädig: denn mich hat genossen Valerius Oblater Anno 1752.*" Zvon z roku 1751, o průměru 30 až 31 cm, hmotnosti 17 kg, nesl reliéf Panny Marie, sv. Barbory a nápis: „*Sancta Maria et Sancta Barbara orate pro nobis. Anno 1751.*"[24] Zvonily se jím hrany a říkalo se mu stejně jako jinde – umíráček. Zvon byl uveden v hlášeních z 6. května 1940, 14. dubna 1942 a v inventáři kaple v roce 1949. K letům 1940 a 1942 byl v hlášení zmíněn i zvon z roku 1925, ulitý u O. Wintera v broumovské dílně (hmotnost 50 kg, průměr 45 cm). Tento zvon patrně nahradil rekvírovaný zvon z roku 1752, žehnal ho 9. srpna 1925 budišovský děkan a libavský farář P. Karl Kolsdorf.[25]

Umíráček byl v 60. letech minulého století z věžičky odebrán jedním z místních občanů. Nynější starostka obce se dotazovala, zda existuje, bylo jí ale sděleno, že ne. Dnes je tedy zvon nezvěstný.

Samostatně chráněnou movitou kulturní památkou je pískovcová(?) kropenka o půdorysu tří čtvrtin kruhu, zdobená plochým lasturovým motivem a prstencovou římsou. Kropenka je pevnou součástí stavby a nachází se na epištolní straně blíže vchodu.

Duchovní správu v Trhavicích vykonávali kaplani z Města Libavé.[26]

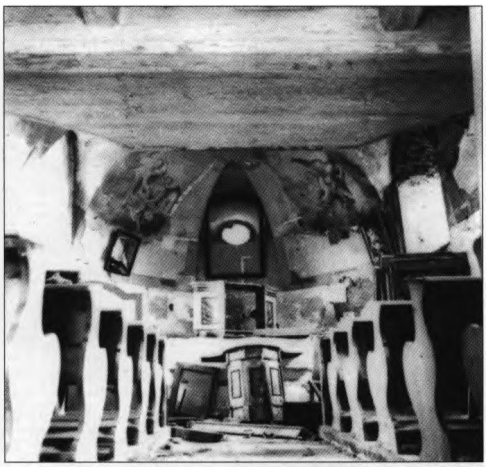

Obr. 4. Interiér kaple v době devastace (1971). Foto: KSSPPOP v Ostravě.

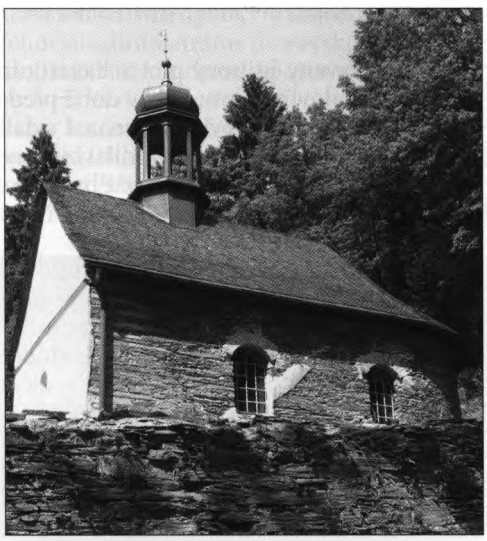

Obr. 5. Kámen ve hřbitovní zídce s letopočtem 1892. Foto: J. Krejčová, 2012.

Hřbitov ze tří stran obepíná zídka z lomového kamene, postavená v roce 1770, krytá břidlicovými deskami a zčásti budovaná nasucho. Čtvrtou, tj. vstupní stranu, tvoří litinový plot o dvakrát čtyřech polích na podezdívce z břidlice a centrální litinová brána, zasazená do cihlových sloupků, vše z konce 19. století.[27] Původní barokní hřbitov nechali Norberčanští zvětšit a nově upravit, poprvé v roce 1845. Poslední slavnostní žehnání se konalo v roce 1893 na základě povolení uděleného 3. srpna 1892 generálním vikářem Emanuelem hrabětem Pöttingem-Persingem.[28] Kámen s vyrytým letopočtem 1892, připomínající úpravu hřbitova, je vložen do hřbitovní zdi. Jako první byla na trhavickém hřbitově u kaple Narození P. Marie pochována Maria Elisabeth, dcerka Johanna Georga Längera, zemřelá 7. prosince 1752.[29]

Nejméně od 60. let minulého století byl celý areál obklopen vzrostlými stromy tak, že ze silnice nebyla kaple vidět. Část zídky spadla již v roce 1986, v roce 1997 byly zídka

Obr. 6. Kaple Narození Panny Marie. Pohled přes hřbitovní zídku od jihu. Foto: J. Krejčová, 2012.

i na ní postavený litinový plot v havarijním stavu. Devastace pokračovala i dále, dvě pole pravé poloviny plotu byla v době před rokem 2004 shozena a skryta pod vegetací, takže se mělo za to, že byla odcizena. I v dalších letech zůstávala zídka zarostlá vegetací, břidlicové desky na zídce i schodišti byly uvolněné, na jižní straně zdi dokonce chyběly. Zdivo sloupků se rozpadalo, mříže byly zrezivělé a uvolněné ze závěsů. Připomeňme, že márnice, kamenný kříž, socha sv. Jana Nepomuckého a hřbitov s ohradní zdí, schůdky a branou jsou majetkem obce.

To, jak celý areál vypadal na počátku 20. století, kdy většina tamních hrobů byla osazena litinovými kříži, dokumentovala fotografie, ze které se bohužel zachovala jen fotokopie. Originál pocházel z majetku paní Ludmily Tomanové, která bydlela ve stavení naproti hřbitova, které dnes prakticky neexistuje. Naštěstí ho přefotografoval Pavel Rapušák, poté byla fotografie L. Tomanovou zapůjčena neznámé osobě, která ji již nevrátila. Její datace je odvozena srovnáním s již publikovaným snímkem z roku 1924, na kterém jsou stromy na svahu za areálem asi o dvacet let starší.

Po levé straně kostela je volně umístěna m á r n i c e zbudovaná z lomového kamene, patrně postavená později. Její sedlovou střechu kryla břidlice, štíty obou průčelí byly omítnuty, stejně jako kaple, hrubou omítkou, po obvodu je však lemovaly hladké pásky. Stejně bylo upraveno okénko ve štítu jižní fasády. Větší okno osvětluje objekt od západu.[30] Pravoúhlý vstup (před poslední opravou s plnými dřevěnými dveřmi a původním kováním) je situován na jižní straně. V roce 2004 byl objekt opraven, márnice dostala nový krov a střechu s břidlicovou krytinou a okapními svody, nově byly omítnuty štíty.

Na hřbitově je pohřben mladý německý stíhací pilot Kurt Büch, jehož stroj byl 22. srpna 1944 sestřelen a zřítil se nedaleko Trhavic. Tento hrob po mnoho let pravidelně navštěvovali jeho rodiče, ovšem v posledních letech pochopitelně již jejich návštěvy ustaly.[31]

Po odsunu původního obyvatelstva byla ú d r ž b a areálu stále více zanedbávána. Ještě v 50. letech se sice v kapli občas sloužily mše svaté a půlnoční mše na Vánoce. Tehdy se také v případě potřeby zvonilo, ale na hřbitově se už nepohřbívalo.[32] V roce 1966 byla poškozená střecha kaple už bez okapů, omítky silně narušené, okna rozbitá, vnitřní zařízení devastováno a sakristie zčásti demolována. V havarijní se změnil její stav do roku 1973, kdy se objevily trhliny ve zdivu, a rovněž střešní krytina byla porušena. Ještě v roce 1976 plánovalo KSSPPOP v Ostravě stavební opravy kaple.[33] Tehdy bylo konstatováno, že památka je léta neudržovaná, její malířská výzdoba značně narušená a střecha natolik

poškozená, že je nutné neprodleně vybudovat novou. Krov byl na některých místech shnilý, ale statické narušení nebylo natolik závažné, aby bránilo restaurování maleb. Také se uvažovalo o zbourání sakristie.

Nakonec přece jen byla na plánované restaurování fresek, tj. na jejich zachování, vyčleněna částka 250 tisíc korun. Na tom trval i tehdejší ředitel KSSPPOP v Ostravě RSDr. Emerich Místecký, který též považoval za neodkladné vyměnit krovy a střechu kaple. Proti tomuto názoru se stavěl vedoucí odboru kultury ONV v Bruntále František Snášel, který z důvodu značné(!) zchátralosti kaple, vysokých nákladů na opravu, nemožnosti účelného využití a přímého sousedství obce s vojenským prostorem, doporučoval fresky transferovat a kapli, jak vyplývá z kontextu jeho vyjádření, ponechat svému osudu. Na vědomí byla tato stanoviska zaslána i odboru kultury Severomoravského Krajského národního výboru v Ostravě (SmKNV) a Okresního výboru KSČ (OV KSČ) v Bruntále. Paradoxní je, že v téže době byl podán návrh na přeřazení památky ze III. do II. kategorie.

V roce 1976 měl být v objektu proveden akad. malířem Stojanem Genčevem průzkum nástěnné malby, práce byly nakonec přesunuty do následujícího roku.[34] V dubnu roku 1977 byly z technických (problémy s lešením) a organizačních důvodů další práce, tj. zajištění maleb hloubkovou injektáží, odloženy. Jejich pokračování záviselo na stanovisku odboru kultury bruntálského ONV. Ten 29. září 1977 vyzval Řk. farní úřad v Moravském Berouně k dodržování zákona o kulturních památkách, ukládající majiteli povinnost o tuto památku pečovat a k zajištění nejnutnějších oprav.[35] V dopisu je výslovně uvedeno, že interiér kaple je zpustošen(!). Tehdejší administrátor moravsko-berounské farnosti ThDr. Josef Ryška[36] postoupil tento dopis k dalšímu řízení Apoštolské administratuře v Olomouci. A dodal: *„1. V Norberčanech- Trhavicích existuje hřbitov s kaplí. Farní úřad v Moravském Berouně této kaple nepoužívá, ani od ní nedostal klíče. Na hřbitově se nepochovává ... 2. Dle přípisu je vlastník římskokatolická církev, nikoliv ř. k. farní úřad v Moravském Berouně. ... Farní úřad v Moravském Berouně není uživatelem této kaple, ani jím nikdy nebyl. 3. Farní úřad nevlastní prostředky nutné k zabezpečení shora zmíněné*

Obr. 7. Vstup do areálu. Foto: J. Krejčová, 2012.

Obr. 8. Sanktusník. Foto: J. Krejčová, 2012.

kaple. 4. Před časem byla v tisku zpráva: Náklady na opravu a údržbu kostelů a církevních zařízení hradí stát ... Opravy kostelů nejsou závislé na darech věřících, opravy jdou na účet státní pokladny (Lidová demokracie, 21. 4. 1977, s. 2). Farní úřad tedy vznáší dotaz, zda z toho může vycházet a počítat s tím, že úhradu oprav převezmou státní orgány." Kopii svého stanoviska adresoval ONV v Bruntále. V době normalizace, která tehdy přetrvávala, se zachoval odvážně. Reakce na jeho dopis neznáme, další korespondence v této věci se nezachovala.

V červnu roku 1977 se do staré vlasti autobusem rozjeli místní rodáci.[37] Zaparkovali ve Staré Libavé a do Trhavic se vydali pěšky. „*Byl to bolestný pohled, ve kterém se nám naše bývalá vesnice představila. Divoké křoví a stromy stály v místech, kde dříve stávaly naše krásné domy. Mnohý z domů, který ještě stál, nebyl však obydlen, byl před zřícením. Je však třeba popravdě říci, že obydlené domy byly v dobrém pořádku.*"

Objednávku na transfer nástěnných maleb vystavila olomoucká arcibiskupská konzistoř a s ní tedy bylo nutné projednávat vhodnost nového umístění. Dle tehdejšího generálního vikáře P. Otakara Trtílka neměl odbor kultury bruntálského ONV o fresku zájem a také neměl žádné námitky k jejímu přenesení do jiného okresu, tj. do okresu olomouckého.[38] Generální vikář, zastupující biskupa-apoštolského administrátora ThDr. Josefa Vranu, se ve svém dopise z 15. února 1978, adresovaném ONV v Bruntále, vyjádřil v tom smyslu, že „*hřbitov i kaple není již delší dobu v našem používání a ani farní úřad ani naše Apoštolská administratura je nemá ve své správě. Hřbitovy přešly již před delší dobou nařízením vlády do správy národních výborů, a příslušný MNV hřbitova ani kaple nepoužívá, ježto jde o objekty na samém okraji vojenského pásma. Kaple již dlouhou dobu neslouží svému účelu a její stav je demoliční, památkový charakter velmi pochybný. Nemůžeme ji přijmout do své správy, ježto církevním účelům neslouží a nemůže ani sloužiti. Nemáme ani námitek proti demolici, resp. předání čsl. Státu*".[39] Takto se i generální vikář O. Trtílek podepsal na osudu trhavické kaple.

Dále se situace vyvíjela až po vyjádření Státního ústavu památkové péče a ochrany přírody (dále SÚPPOP) v Praze ze dne 14. října 1978, který navrhoval sejmout jen některé vhodné části fresky a instalovat je na zámku v Bruntále, Šternberku, Velkých Losinách nebo v interiéru některého z muzeí na severní Moravě. Výtvarná služba Díla v Praze byla proto vyzvána KSSPPOP v Ostravě, aby se vyjádřila k potřebnému rozpočtu. Po prohlídce fresek komisí v listopadu 1978 bylo rozhodnuto je co nejrychleji přenést.[40] Plocha byla odhadnuta na asi 30 m^2, přibližné náklady na 50 tisíc Kčs, práci měl provést akad. malíř Michal Tomek.[41] Se sejmutím fresek a zaplacením faktury nakonec souhlasila 12. prosince 1978 i arcibiskupská konzistoř.[42] A tak přece jen byly v roce 1979 použitelné části fresky zkušenými restaurátory Jiřím Látalem a Michalem Tomkem sejmuty a uloženy, náklady tehdy uhradila olomoucká konzistoř. Na podzim roku 1979 se k jejich novému umístění vyjadřovalo Okresní středisko státní památkové péče a ochrany přírody (dále OSSPPOP) v Olomouci, které jako nejvhodnější řešení přijalo jejich umístění v některém kanovnickém domě v Olomouci.[43] KSSPPOP v Ostravě nemohlo zajistit nové

osazení fresek, i když s ním nesouhlasilo, a to ani v případě, že by se jich církev vzdala. Na druhou stranu chvályhodný byl přístup majitelů rodinného domku sousedícího s trhavickou kaplí, kteří, byť za úhradu, poskytovali elektrický proud potřebný při snímání fresky. Za ochotu jim bylo ředitelem KSSPPOP v Ostravě písemně poděkováno.

Fotodokumentaci, která byla při pracích pořízena, dostala arcibiskupská konzistoř, která byla investorem. Ta ji v roce 1980 poskytla KSSPPOP v Ostravě.[44]

Obr. 9. Márnice. Před ní vybetonovaný základ pro umístění restaurovaného kříže. Foto: J. Krejčová, 2012.

Místo pro nové umístění Oderlického fresek se našlo až v roce 1984 a tak byly přeneseny na čelní stěny oratoře kostela P. Marie Sněžné v Olomouci. Do téhož kostela pod kůr byly protějškově umístěny také obě dvojice andělů, které původně pocházely ze zakončení klenby nad trhavickým oltářem. Největší, tj. centrální část, byla osazena na čelní stěnu pravého ochozu (jižní stěna empory), menší se dvěma anděly na protější emporu.[45] Poslední část, tj. skupina muzicírujících andělů, původně umístěná nad kůrem trhavické kaple, byla přenesena do předsálí obřadní síně v prvním poschodí olomoucké radnice.[46]

V důsledku dalšího zanedbávání údržby v 80. letech minulého století začala opadávat omítka a nakonec se zřítila klenba kaple. Místo za kaplí se změnilo ve smetiště a zanedbáván byl i hřbitov porostlý nálety a plevely, jak bylo v říjnu 1986 zjištěno památkáři. Odboru kultury ONV v Bruntále a církevnímu tajemníkovi bylo KSSPPOP v Ostravě uloženo v termínu do listopadu zjednat nápravu. Na žádost bruntálského odboru kultury ONV o zrušení památkové ochrany trhavické kaple se Ministerstvo kultury ČSSR (dále MK ČSSR) v červenci roku 1988 obrátilo se žádostí o vyjádření na KSSPPOP v Ostravě, které vyslovilo s upuštěním od památkové ochrany svůj souhlas. Zároveň se bruntálský ONV ve stejné záležitosti obrátil i na SmKNV v Ostravě. „*S přihlédnutím ke špatnému stavebnímu stavu celého objektu*“ zahájilo MK ČSSR v roce 1988 řízení o zrušení prohlášení kaple za kulturní památku a v závěru roku 1988 se rozhodlo zrušit památkovou ochranu celého areálu s tím, že „*zbývající objekty památky, kamenný kříž a socha sv. Jana Nepomuckého nejsou předmětem návrhu na zrušení prohlášení a budou přeneseny na nově určené místo a případně zrestaurovány*“. O ohradní zdi se schůdky, bráně a márnici nebyla v ministerském dopisu zmínka.

Po delší odmlce požádal bruntálský odbor kultury v květnu roku 1991 Památkový ústav v Ostravě, aby navrhl postup při přemístění sochy sv. Jana Nepomuckého a kamenného kříže do parku v Linhartovech.[47] Památkový ústav měl za úkol při této akci odborně dohlížet, s čímž nejenže nesouhlasil, ale zároveň navrhl přemístění obou památek do areálu kostela sv. Antonína Padovského v Norberčanech nebo do areálu farního kostela Nanebevzetí P. Marie v Moravském Berouně, a to s tím, že bude označena jejich provenience. Vyjádřil také možnost ponechat oba objekty na původním místě a odstranit veškerou vzrostlou zeleň v blízkosti a zabezpečit jejich odborné restaurování. K této práci nejenže doporučil akad. sochaře Pavla Míku a akad. sochaře Josefa(?) Bláhu, oba z Prahy, ale především to, aby se pietní místo v Trhavicích obnovilo a upravilo. Tentýž názor nakonec zastávalo i ministerstvo kultury. Ještě v listopadu téhož roku bylo PhDr. Lubicou Mezerovou, samostatnou odbornou pracovnicí pro okres Bruntál, doporučeno Obecnímu úřadu v Norberčanech, jak areál této jedinečné kulturní památky, nacházející

Obr. 10. Kříž u márnice. Foto: J. Krejčová, 2012.

se v dezolátním stavu, upravit a opravit a dotovat tyto práce výrazným finančním příspěvkem.

K pracím na opravě střechy se přikročilo v roce 1993, rekonstrukce kaple se ujala opavská stavební firma Ambit, která se, bohužel, na celém areálu podepsala svými neodbornými zásahy a bezohledností a nakonec dokonce vyfakturovala i práce, které neprovedla.[48] V té době již náletové dřeviny rostly z narušeného zdiva kaple, fresky, které byly v kapli ponechány, zůstaly nezakryté, sanktusník se povaloval opodál, kovové oplocení kolem hřbitova bylo zčásti vyvráceno atd. Během opravy byla snesena konstrukce krovu sanktusníku, zbořen štít a rozebrána konstrukce kruchty. V roce 1995 se kaple stala doslova ruinou a do roku 1997 se stav areálu ještě zhoršil, např. kaple již byla bez střechy. Koncem července roku 2002 sice studenti Arcibiskupského gymnázia z Prahy 2 uklízeli po dobu dvou týdnů interiér a okolí kaple, ale i nadále se stav měnil k horšímu.[49]

„*Celý areál hřbitova s kaplí Narození Panny Marie představuje ojedinělou ukázku barokní architektury s důrazem na prostorové řešení a zároveň s vyzdvižením kvalitních solitérů,*“ napsala 3. června 1993 Obecnímu úřadu v Norberčanech z titulu své funkce na Památkovém ústavu v Ostravě PhDr. Ľubica Mezerová. A dále pokračovala: „*Již mnoho let je areál neudržován, i když ze strany památkové péče bylo na jeho ojedinělost a nutnost oprav a restaurování upozorňováno. I přes jeho havarijní stav považujeme za nevyhnutelné, aby byl areál zachován.*“ Tehdy se pravděpodobně obecní úřad vyjádřil v tom smyslu, že lépe bude areál demolovat, tuto domněnku potvrzuje i další korespondence. Ovšem PhDr. Ľ. Mezerová s touto variantou nesouhlasila, nesouhlas vyslovila i s částečnou demolicí. Za jedinou přijatelnou a jedinou možnou variantu považovala záchranu celého unikátního areálu. K dopisu bylo připojeno posouzení stávajícího stavu a návrh stavebního řešení kaple vypracované firmou Ambit s r. o. Opava. Byl jasně stanoven časový postup: ve druhém pololetí roku 1993 mělo dojít k odstranění havarijního stavu a ke zpracování a schválení projektové dokumentace. Zpracovatel neopomněl připomenout též nutnost nového osazení pomníků na hřbitově. Následujícího roku se mělo přikročit k obnově celého areálu. Také firma Ambit se vyjádřila rovněž ke druhé možnosti řešení, tj. ke kompletní demolici všech objektů se zachováním hřbitova, a tuto variantu důrazně zamítla.

Náklady na rekonstrukci objektů byly odhadnuty na pět milionů, repase soch a pomníků na jeden milion Kč. Naproti tomu náklady na demolici a nutné opravy v souvislosti s obnovou hřbitova mohly představovat 1,5 milionu Kč. Ze zápisu z porady konané dne 2. června 1993 v Norberčanech, jejímž předmětem byla otázka řešení osudu devastovaného objektu kaple Narození Panny Marie vyplynulo mj., že kaple je neustále kulturní památkou (č. 143/1). Jednání byl přítomen tehdejší starosta obce Josef Hladil a ekonom Miroslav Tesařík, PhDr. Ľ. Mezerová za Památkový ústav v Ostravě, P. Oldřich Máša za Řk. farnost Moravský Beroun a zástupci firmy Ambit s.r.o. Opava. Tyto strany se dohodly na plnění jednotlivých bodů. Přesto představitelé obce dali podnět k demolici kaple, jak vyplývá z navazující korespondence – stavební úřad v Moravském Berouně

totiž svolal na 30. června v té věci stavební šetření. Důvodem k demolici bylo, že „*areál ohrožuje zdraví občanů a hlavně dětí.*“ V případě takto formulované žádosti se obvykle demoliční povolení získává. Zde ovšem ani stavební úřad „*v žádném případě*“(!) s demolicí nesouhlasil. Naopak, zástupci obce byli nuceni smířit se s tím, že areál bude zachován a obnoven. Práce se rozběhly, v době od 15. října do 5. listopadu 1993 měly být firmou Ambit provedeny první demontážní, vyklizovací apod. práce, za které mělo být účtováno 35 000 Kč. Náklady měly být uhrazeny z tzv. střešního fondu přidělovaného MK ČR. Ovšem opět nastaly komplikace, obecní úřad totiž nedodal Památkovému ústavu v Ostravě potřebnou dokumentaci včetně faktur.

Proto se pracovníci Památkového ústavu v Ostravě v listopadu roku 1993 seznámili se stavem prací přímo na místě, a to hned dvakrát po sobě. Bohužel zjistili, že „*byla snesena celá krovová konstrukce střechy i se sanktusníkem a zbytky střešní krytiny*“ a že byl zbourán zděný štít, který měl být dle schváleného plánu opraven. Konstatovali, že „*nálety byly ponechány v koruně zdiva, při čištění byla snesena kruchta a vstupní dveře byly použity jako podklad pro kolečka (vozík). Náhrobní kameny byly uklizeny pouze částečně, takže hodnotný pískovcový neogotický kříž byl rozlomen na tři části.*“ Dále byla vyvrácena část kovového oplocení a nástěnné malby u okna v kapli a na stěně zůstaly nezakryté. Zbytky kruchty a sanktusníku byly památkáři nalezeny u ohniště. Škody více než užitku, resp. užitek žádný. O tomto stavu byl informován referát regionálního rozvoje Okresního úřadu v Bruntále, který zahájil správní řízení. Jeho výsledek byl znám v samém závěru roku, z mnoha bodů opakujících již známé podmínky je důležitým bod 2: „*Objekt bude dále využíván jako kaple.*“ Důležité také bylo, že dodavatel dostal za úkol zajistit opravu neogotického kříže na vlastní náklady a zabezpečit dochovanou výmalbu kaple proti nepřízni počasí. Toto rozhodnutí mělo být podkladem pro dokončení I. etapy obnovy a pro vypracování projektové dokumentace. V tomto řízení zastupoval Obecní úřad Norberčany vlastníka, tj. Řk. farnost v Moravském Berouně, ovšem bez plné moci.

Obr. 11. Detail reliéfu Panny Marie Bolestné z kříže u márnice. Foto: J. Krejčová, 2012.

Obr. 12. Socha sv. Jana Nepomuckého po restaurování. Obě levé ruce ponechány dle originálu. Foto: J. Krejčová, 2012.

Obecní úřad, jak vyplývá z korespondence, podal žádost na dodatečné stavební povolení až v srpnu 1994, následně bylo zahájeno stavební řízení, které ale musel stavební úřad v Moravském Berouně vzápětí přerušit, jelikož obecním úřadem nebyly splněny požadované podmínky. Tehdy se místního šetření, které přerušení předcházelo, nezúčastnil např. ani zástupce řk. církve. Nicméně bylo zjištěno, že střecha byla snesena na základě povolení tehdejšího starosty Josefa Hladila, který se obával možného nebezpečí jejího zhroucení. Stav se měl změnit do roku 1999(!), dokdy měl být zajištěn řádný projekt a také finanční krytí. V listopadu roku 1994 byl nucen stavební úřad stavební řízení zastavit – důvod byl stále tentýž: nebyly odstraněny nedostatky v žádosti o dodatečné povolení stavby. Z korespondence ještě vyplývá jeden fakt, a to, že v roce 1994 byl poskytnut na opravu střechy příspěvek z tzv. střešního fondu, kterým disponuje ministerstvo kultury.

Další setkání všech zúčastněných stran proběhlo až v říjnu roku 1995 s tím, že práce budou ukončeny na jaře příštího roku. Uběhlo dalších šest let a v roce 2001 bylo konstatováno, že kaple včetně celého areálu je ve velmi zchátralém stavu, tj. chybí zastřešení kaple i sakristie, v kapli se propadly klenby atd. Projekt na záchranu vypracoval Ing. V. Jurga z Frýdku-Místku. Jeho projekt však neřešil sanktusovou věžičku, pouze vynesení její základní konstrukce. K úpravám se mělo přikročit po rozhodnutí Okresního úřadu v Bruntále vydaném 31. října 2001. Areál měl být vyčištěn, kovové díly oplocení vyrovnány, nakonzervovány, natřeny a osazeny do podezdívky. Mělo být provedeno zastřešení kaple a vyzdění štítu. V návaznosti na tyto práce měly být socha sv. Jana Nepomuckého a barokní kamenný kříž vráceny na původní místo, osazen sanktusník, obnovena márnice a popř. i sakristie. Bylo konstatováno, že areál zanedbáním základní údržby značně zchátral a jeho uvedení do původní podoby včetně navrácení fresek již není pravděpodobné. Když se v roce 2001 uvažovalo o využití kaple, přišel někdo s nápadem, udělat v ní expozici školy 19. století, uvažovalo se rovněž o jejím využití pro expozici varhanářů, jejichž dílny v minulosti v okolí působily.

Po předešlém zamítnutí bylo nakonec povoleno umístit přípojku nízkého napětí v prostoru areálu kaple. Termín zahájení výkopových prací měl být oznámen archeologického oddělení Státního památkového ústavu v Ostravě.

Jak vyplývá z kontextu další korespondence, byl v roce 2002 areál opět navržen k demolici. Pak se 17. března 2003 Národní památkový ústav, ú. o. p. v Ostravě (NPÚ OS) dotazoval Řk. farnosti v Moravském Berouně, zda souhlasí s uvedením nemovité kulturní památky do Seznamu nejohroženějších a nevyužívaných kulturních památek. A o několik měsíců později mělo dojít mezi NPÚ OS a obecním úřadem ke konzultaci ve věci záměru záchrany. Výsledky obou aktivit nejsou známy.[50] Navíc se Městskému úřadu Bruntál, na který přešla agenda památkové péče po zrušení okresního úřadu, nepodařilo zajistit finanční prostředky na obnovu zastřešení kaple. Tyto nezajistil ani obecní úřad.

K obnově kaple se přikročilo až v roce 2004 (po dalších třech letech). Tehdy moravsko-berounský farář P. Oldřich Máša do Trhavic přivedl bruntálského podnikatele Ing. Vla-

dimíra Novotného, který byl ochotný do obnovy kaple investovat své vlastní prostředky.[51] Proto mohla být zastřešena kaple i márnice a mohl být dostavěn štít. Bylo nově omítnuto průčelí, vyzděna koruna zdiva, okenní záklenky a postaven nový krov a střecha. Bohužel nebyl obnoven sanktusník a do štítu nebyla proražena okénka, interiér zůstal bez klenby, nadále na kruchtě chyběla dlažba a sakristie byla v rozvalinách. Nakonec přece jen byla v roce 2004 kaple zastřešena, sponzor poskytl další příspěvek a z programu Haf MK ČR byla přidělena částka ve výši 100 tisíc korun. Areál se dostal mimo soupis nejohroženějších památek. Bylo doporučeno požádat o další prostředky z programu Haf 2005. K restaurování kamenného kříže a sochy sv. Jana Nepomuckého, podrobněji popsaným níže, se přikročilo rovněž v roce 2004. Vzhledem k připojení obce k Olomouckému kraji byla k 1. lednu 2005 předána celá agenda z ostravského pracoviště NPÚ na olomoucké pracoviště (NPÚ OL).

Obr. 13. Reliéf sv. Floriána v revelaci nad Trhavicemi ze sochy sv. Jana Nepomuckého. Foto: J. Krejčová, 2012.

Počátkem listopadu 2009 došlo k setkání zástupkyně obce Norberčany Marie Vališové se sponzorem oprav trhavické kaple Ing. Vladimírem Novotným a zakladatelem a předsedou Klubu Za starý Bruntál Pavlem Rapušákem. Ze zápisu vyplývá, že Ing. V. Novotný organizoval a hradil opravu obvodového zdiva a postavení nové štítové stěny kaple, zhotovení krovu kaple i márnice a nové střechy včetně sanktusníku, který je v konečné verzi pokryt měděným plechem a jeho špičku ukončuje praporek. Dále bylo konstatováno, že objekt není uzavřen a především stále nebylo jasné jeho další využití, což nebylo vyřešeno ani do roku 2011.[52]

Projekt připravil Atelier DHP Bruntál, dále na kapli pro Ing. V. Novotného pracovaly tyto firmy: Jiří Zitka, Bruntál (tesařské práce), Dušan Deak, Moravský Beroun (zednické práce), Rostislav Belobrad, Oborná (zhotovil vstupní dveře), pokrývačské práce provedla bruntálská firma (patrně již zanikla), finančně celou rekonstrukci zajišťovala Firma NOVO Bruntál, tj. Ing. V. Novotný.

Obecní úřad soustředil všechny zachované náhrobky na jedno místo (snad dokonce bez předchozí dokumentace a v rozporu se stanoviskem NPÚ OL), postavil sloupky u brány a nechal na hřbitově kosit trávu.[53] Započal jednání s restaurátorem o osazení barokního kamenného kříže a sochy sv. Jana Nepomuckého. Nevyřešenou otázkou stále zůstávalo jejich umístění. Proto Obecní úřad projednával s NPÚ OL, zda bude možné deponovat sochy v restaurované kapli. Nebezpečí, že sochařské objekty budou v případě osazení na původním místě poškozeny, je z důvodu odlehlosti tohoto místa značné. A kaple by se tak mohla stát lapidáriem i pro další náhrobky z místního hřbitova a také pro další případné nálezy, kterými jsou např. dva litinové kříže z trhavického hřbitova, uložené v odsvěceném kostele sv. Archanděla Michaela v Dětřichovicích (součást Světlé Hory).[54]

Dále obecní úřad slíbil zabezpečit vyklizení zbytku rumiska z podlahy kaple, zachovány měly zůstat břidlicové prvky, celé cihly a případný jiný nálezový materiál. Dále se obec měla pokusit zařídit zasklení kovových oken kaple čirým sklem, aby se zabránilo protékání vody a zafoukávání sněhu do interiéru. Poté mělo ze strany sponzora dojít k osazení již připravených vstupních dveří a mříže (příp. jen dveří či jen mříže) do dosud

otevřeného východu. Ing. V. Novotný přislíbil hledat možnosti k opravě přední části oplocení hřbitova. Jedná se *„o opravu stávajících cihlových sloupů, postavení chybějícího sloupu v pravé části od vstupu a opravu úchytů brány a plotových dílů.“* Dva chybějící díly plotu, které ležely volně v areálu hřbitova (a tolik let se postrádaly!), nechal v době opravy střechy uschovat, později byly užity při rekonstrukci oplocení. Po konzultaci s NPÚ OL bylo natřeno oplocení. Obecní úřad měl zajistit kosení trávy v areálu hřbitova a shromáždit pomníky na jedno místo(!).

V roce 2010 nechal Ing. V. Novotný vsadit do objektu dveře, které jsou replikou dveří zhotovených ve 20. letech minulého století, tj. takového typu, který byl ve variantách užíván na mnoha staveních i v okolních obcích. Obecní úřad měl v jarních měsících 2010 zajistit vyklizení zbytku rumiska z podlahy kaple s tím, že tam budou ponechány odloupnuté obkladové břidlice, celé cihly a případný další nálezový materiál. Rovněž měl zajistit zasklení kaple kovovým rámem s čirým sklem, aby se zabránilo protékání vody a zafoukávání sněhu do jejího interiéru, což bylo požadováno již dříve. Kovová mříž ve vchodu do sakristie byla dodána sponzorem Ing. V. Novotným. Ke zhotovení mříže před vstupní dveře nakonec již nedošlo. Tehdy se ještě uvažovalo o otevření expozice o církevních památkách regionu, kterou měla připravit autorka tohoto příspěvku ve spolupráci s Klubem za starý Bruntál. Její součástí měla být i dokumentace Oderlického nástěnných maleb.

O rok později byla na objednávku obce provedena zahradním architektem úprava plochy hřbitova bez ohledu na původní hrobová místa. Nalezené náhrobní kameny či jejich fragmenty byly rozestaveny kolem zdi, na původním místě se nachází část náhrobku rodiny Morbitzerů a spodní část neogotického kříže, zůstal i hrob německého vojáka. Plocha byla oseta trávníkem, který lemují vysázené bergénie a růže. Sakristie nadále přetrvává v rozvalinách.

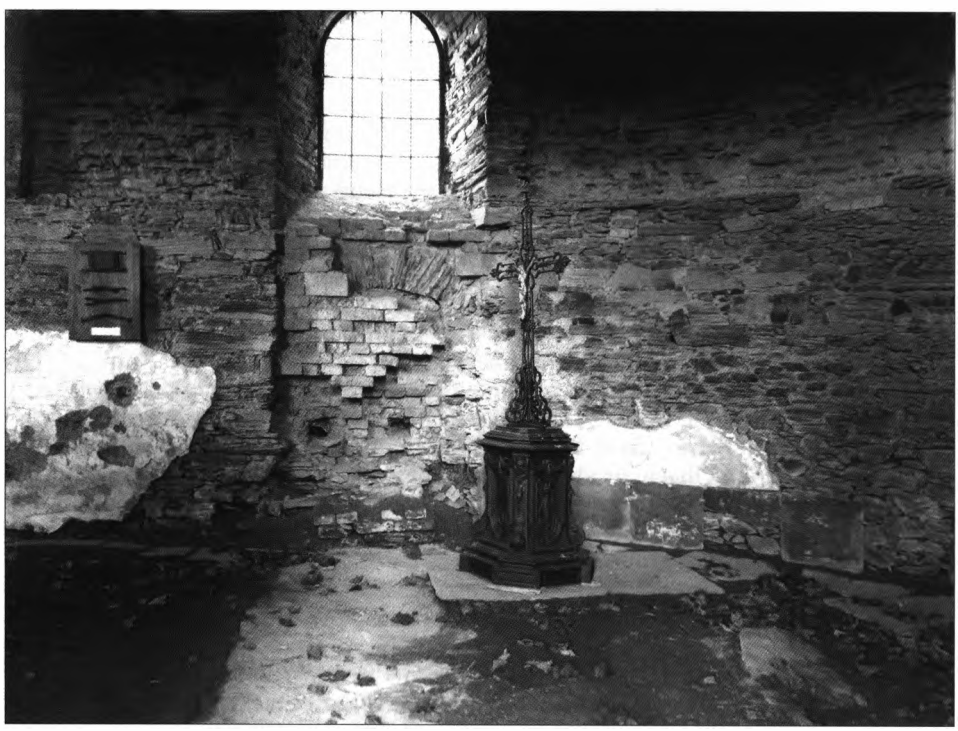

Obr. 14. Litinový kříž nově umístěný v interiéru kaple. Foto: J. Krejčová, 2012.

Nové podstavce pro barokní kříž a sochu sv. Jana Nepomuckého byly konečně vybetonovány v září roku 2011. Oba objekty byly po sedmnácti letech, během kterých nikomu z místních občanů nechyběly, navráceny na místo 6. a 7. září 2012. S tímto spojené náklady byly hrazeny z dotací.

Ovšem hlavní otázka, tj. využití objektu bývalé kaple, není doposud vyřešena. Od spolupráce s obcí nakonec odstoupili Ing. V. Novotný, P. Rapušák i autorka tohoto příspěvku, důvodem byl nezájem obce o její kulturní dědictví. Jednání mezi Ing. V. Novotným a P. Rapušákem, duchovním správcem P. Mgr. Jiřím Schreiberem a obcí byla obnovena až v roce 2019. Úkolem ovšem i nadále zůstává nalezení smysluplného využití kaple po jejím celkovém dokončení.

Rodáci. V Trhavicích se narodili dva chlapci, kteří se později rozhodli pro kněžské poslání, tj. P. Johann Kluger (1846–1912) a P. Cajetan Morbitzer (1892-1953).[55]

Rodákem z Trhavic byl i pozdější dozorce vězňů v Leopoldově na Slovensku Ferdinand Müller (1901–?).[56]

Drobné sakrální památky[57]

1. Bohatě zdobený, mohutný (výška asi 5,5 m) kříž s korpusem Krista zhotovený z maletínského pískovce, umístěný na hřbitově před márnicí, pochází z roku 1773.[58] Na své náklady ho pořídila obec Trhavice. Autora této kvalitní práce bohužel neznáme.

Již v roce 1966 bylo konstatováno, že celý kříž trpí zvětráváním kamene, v roce 1973 se objevily trhliny v soklu. Vzrostlá vegetace obklopující kříž je zmiňována při každé revizi památkářů. Nejen vegetace, ale především laxní přístup vedení obce i občanů, způsobila další zvětrávání, mechový porost i následné trhliny. Jedinou zaznamenanou opravou před důkladnou rekonstrukcí bylo stažení soklu kovovým pásem v roce 1986. Téměř o deset let později, tj. v srpnu 1995, byl vypracován návrh technologického postupu restaurování kříže. Tehdy již byl kámen kříže vlivem povětrnostních podmínek a neudržováním značně narušený, reliéfy též úmyslně poškozeny. Bylo navrženo kříž i sochu sv. Jana Nepomuckého po jejich restaurování umístit na místo, kde by byly pod stálou vizuální kontrolou. Termín dokončení byl stanoven do konce roku 1995, osazení v průběhu roku 1996. Za restaurování byl dohodnut honorář 74 tisíc korun včetně vedlejších prací a materiálu. Podle zápisu byl kříž ještě v lednu 1997 na původním místě, jiný písemný záznam uvádí, že při kontrole v roce 1997 nebyl kříž nalezen! Jak již víme, před polovinou 90. let minulého století bylo přikročeno k prvním krokům rekonstrukce areálu. Jako první byla v roce 1993 ze strany moravsko-berounského řk. farního úřadu zadána pražské kamenické firmě Tomáš Rafl (se sídlem v obci Hospozin) oprava kříže a sochy sv. Jana Nepomuckého.[59] Oba objekty byly odvezeny patrně až v roce 1995 a až do roku 2010 nebyl jejich osud znám. Teprve tehdy na nátlak autorky vedení obce přikročilo k jednání o vrácení obou památek, k jejich osazení na původních místech došlo v září 2012 (po 17 letech!). Kříž je nemovitou kulturní památkou a je evidován pod č. 45 227/8-143/3.

2. Socha sv. Jana Nepomuckého z maletínského pískovce, zhotovená roku 1772 neznámým mistrem, stávala na pravé straně hřbitova před sakristií. Povolení ke svěcení mramorové(!) sochy udělila olomoucká konzistoř libavskému faráři P. Franzi Tepperweinovi 5. července 1773.[60]

Hladký sokl, umístěný na dvou kamenných stupních, nese vysoký hranolový podstavec ukončený masivní římsou. Stěny soklu zdobí bohaté rokajové kartuše doplněné dvojicí andílčích hlaviček a reliéfy: Svržení sv. Jana Nepomuckého z Karlova mostu, sv. Florián hasí hořící Trhavice, sv. Josef Pěstoun Páně s Dítětem-Ježíšem a sv. Vendelín s dobytkem.[61] Dokumentační význam má reliéf s výjevem hořící obce, na kterém je zachycena původní barokní podoba celého areálu včetně kamenného kříže a sochy sv. Jana Nepomuckého, které původně stály vně hřbitova.

Socha byla pořízena nákladem obce, svěcení provedl libavský farář P. F. Tepperwein v roce 1773, revers se nezachoval.[62]

Již v roce 1966 byly zjištěny na podstavci trhliny, jelikož kámen trpěl zvětráváním. Do spár se postupně dostávala vegetace. Horní římsa a sokl byl prasklý nejpozději od roku 1986. Možnost restaurování se řešila v závěru roku 1993, v srpnu následujícího roku bylo Okresním úřadem v Bruntále vydáno rozhodnutí sochu restaurovat. Práce měly být zadány pražským restaurátorům Tomáši a Růženě Raflovým, kteří je měli provést v jejich ateliéru. Příspěvek na urychlenou obnovu poskytl Okresní úřad v Bruntále v září 1994 (150 tisíc Kč) s tím, že musí být vyčerpán do konce listopadu, v opačném případě vrácen.

V říjnu 1995 bylo na společném jednání ve věci obnovy areálu dohodnuto, že socha sv. Jana Nepomuckého a kříž budou v jarních měsících provizorně umístěny v prostoru autobusové zastávky v Trhavicích, a to až do doby ukončení stavebních prací na kapli. Poté měly být vráceny na původní místo. Obecní úřad měl zajistit vybetonování základů pod oba objekty. Ze zprávy o restaurování sochy sv. Jana Nepomuckého vyplývá, že „*v tomto okamžiku* (tj. 10. října 1995) *zbývá najít místo pro provizorní umístění sochy pravděpodobně v centru Norberčan, a nechat vybudovat základy s novým osazením dvou stupňů,*“ tj. socha je hotová a připravená k vrácení do Trhavic.[63] Prozatím ale sdílela stejný osud s výše uvedeným křížem.

Práce restaurátora byla převzata obcí i zástupkyní NPÚ OL. Postava světce je zvláštní svou anatomickou nedokonalostí, má totiž obě ruce levé. Kamenný kříž, který sv. Jan Nepomucký drží v ruce, neodpovídá tomu, který máme dokumentovaný fotografiemi pořízenými NPÚ OS, svatozář vůbec nebyla dodána (!). Socha je nemovitou kulturní památkou vedenou ve státním seznamu pod č. 45 227/8-143/4.

3. Pískovcový neogotický hřbitovní kříž na trhavickém hřbitově. Při opravě kaple došlo neopatrností pracovníků k jeho rozlomení na tři části. Odbornou opravu měla uhradit firma Ambit, což se nestalo. Později byl vztyčen podstavec, horní část kříže chybí.

4. Dřevěný nadační kříž Franze Stanzela, posvěcený libavským farářem P. Johannem Hobeckem 2. října 1853.[64] Po jeho destrukci byl na stejném místě postaven kamenný kříž, jeho benedikci provedl libavský farář P. Karl Kolsdorf, což potvrdil konzistoři 10. listopadu 1929.[65] Jeho poloha je zakreslena na mapě z 30. let minulého století, tj. stával tedy při polní cestě vedoucí do sousední obce Heroltovic.

5. Mramorový kříž Marie Morbitzerové a obce Trhavic, posvěcený 23. září 1901 farářem P. Adolfem Drůsným 29. září 1901.[66] První dopis ve věci pořízení kříže pochází z 12. února 1901 a je adresován Marii a Johannovi Morbitzerovým. Místo, kde kříž stával, neznáme.

6. Nadační kříž Eduarda a Amalie Morbitzerových zč. 9, posvěcený 15. srpna 1920 libavským farářem P. Karlem Kolsdorfem. Byl na něj složen kapitál ve výši 40 Kč. Kříž zhotovený ze šedého leštěného kamene dosud stojí na hranici dříve samostatných obcí (Trhavic a Norberčan) u domu č. 9. Dvoudílný hranolový podstavec kříže je osazen na dvou kamenných stupních. Spodní sokl nese nápis: „Errichtet / aus Dankarbeit zur Ehre Gottes / von / Eduard u. Amalia / Morbitzer / 1920“, horní, ukončený obloukovou římsou nápis: „Gelobt sei Jesus Christus.“ Nad ním je symbol eucharistie, pod ním reliéf Panny Marie Bolestné z bílého kamene. Vlastní kříž se silnými břevny je v dnešní době již bez Kristova korpusu.

7. Na mapě z roku 1931(?) i na katastrální mapě asi z roku 1920, je přibližně v polovině komunikace vedoucí do Města Libavé, před cestou směřující k severovýchodu ke Staré Vodě zakreslen kříž. Nic bližšího o něm se nepodařilo zjistit.

8. Při silnici vedoucí do Města Libavé před tzv. tankovkou odbočující za Trhavicemi vlevo směrem na Starou Vodu stával strom se svatým obrázkem.[67] V katastrální mapě asi z roku 1920 je toto místo vyznačeno křížkem.

9. Kříž, který je zakreslen na katastrální mapě asi z roku 1920, stával po levé straně hřbitova. Jeho fundátora neznáme.

10. Litinový kříž bez nápisů, stávající na hřbitově, byl objeven v roce 2009.

O jeho záchranu, opravu a konzervaci se postaral Pavel Rapušák, kříž byl vystaven v kapli. Vyrobila ho slévárna v Hlubočkách-Mariánském Údolí (Marienthaler Eisenwarenfabrik) a nabízela ho v katalogu svého zboží např. v roce 1907 (v majetku autorky). Místo, na kterém stával, se dá určit dle fotografie pořízené v roce 1971, tj. vlevo od vstupu do kaple.

11. Pamětní deska na kapli připomíná oběti první světové války. Nápis: *„Den Opfern des Weltkrieges 1914 † 1918. Morbitzer Josef gef. 7. / 9. 1915. Galizien – Müller Adolf gef. 15. / 5. 1915. Karpaten – Hiemer Josef, gef. 26. / 6. 1915. Galizien – Titz Adolf gest. 9. / 12. 1915. Wien – Walter Josef gest. 13. / 7. 1917) Albanien – König Wilhelm gest. 8. / 7. 1918. Görz – Gestorben für die Heimat fern von euren Lieben, Bleibt ihr in unseren Herzen und in Stein geschrieben. Die Gemeinde Reisendorf.“*[68] Dole vpravo je vytesáno jméno kameníka: *Bittmann*. Deska byla opatřena medailonky s fotografiemi, všechny se zachovaly vyjma portrétu Josefa Waltera. Podobně řešená vzpomínka na padlé v první světové válce bývala na dnes již zaniklé kapli sv. Izidora v sousedních Heroltovicích (dnes m. č. Města Libavé).

V seznamu ztrát, vydávaném vídeňským ministerstvem války, byla postupně uváděna ještě následující jména trhavických mužů: Brzy po vypuknutí války jako zraněného zmiňoval tisk i Konrada Pallu (*1878), příslušníka praporu polních myslivců č. 5, 2. roty.[69] Nakonec byl ohlášen jako zemřelý 25. 10. 1915.[70] Zraněný byl rovněž Willibald Heichel (*1886), z 3. roty pěšího pluku č. 54.[71] Patrně jeho příbuzný, pěšák Josef Heichel z pěšího pluku č. 54, pracovní roty (*1878), byl rovněž oznámen jako zraněný.[72] K příbuzným patrně patřil i desátník Adolf Heichel z č. 20 (*18. října 1889), příslušný k zeměbraneckému pěšímu pluku č. 5, 10. rotě, který se stal válečnou obětí v obci „Spasskoje, okres Primorskaja“ v Rusku.[73] Zranění si z války odnesl i Eduard Morbitzer (*1. března 1880, v č. 9), příslušník c. k. zeměbraneckého pěšího pluku č. 32, 2. kulometného oddílu.[74] V centrálním Rusku utrpěl zranění i August Christ (*1886), který se léčil v polní nemocnici č. 30 v Nižním Novgorodu.[75] Na pamětní desce chybí jméno příslušníka pěšího pluku č. 75, 3. roty Karla Hikela, který padl (zemřel) v Rusku (*1887), měl pouhých třicet let.[76] Válečných obětí z jedné malé obce bylo tedy celkem devět.

Poznámky

[1] Příspěvek je pokračováním práce týkající se církevních památek obce Norberčan. První dvě části věnované střediskové obci Norberčanům a bývalé samotě Skřivánkovu byly publikovány ve VVM, LXVIII, 2016, 1, s. 58–79 a LXVIII, 2016, 2, s. 144–152. Církevní památky obce Norberčany (Nürnberg, Nürnberk) a samota Skřivánkov (Lerchenfeld), okr. Olomouc. I. část. K 560. výročí první zmínky o obci; Církevní památky obce Norberčany (Nürnberg, Nürnberk) a samota Skřivánkov (Lerchenfeld), okr. Olomouc. II. část. K zamýšlenému knižnímu publikování prací o Norberčanech a Trhavicích a k dokončení dalších prací týkajících se místních částí Nová Véska a Stará Libavá nedošlo pro nezájem Obecního úřadu Norberčany.

[2] Wolný 1863, s. 53 a 54; Malý 1931, 203–204; Theimer 1931, s. 396 ad.

[3] SOkA Bruntál se sídlem v Krnově, Archiv obce Trhavice, 1892–1924. Fond lze využít jen v omezené míře, jsou v něm zápisy ze zasedání obecního zastupitelstva, volební záležitosti, obecní rozpočet, obecní inventář, prohlášení o omezení honebních revírů a dvě katastrální mapy z uvedených let.

[4] Zemský archiv Opava (dále ZAO), pobočka Olomouc, Řk. fara Olomouc-sv. Mořic, inv. č. 9739, sign. O III 39, O 1906–1914, Olomouc – vnitřní město. Snad to byl ten Johann Mader, který v dubnu roku 1913 obdržel císařské civilní vyznamenání, tj. Zlatý záslužný kříž s korunou. Zpráva se objevila v několika novinách.

[5] JUDr. P. Johann Franz Michael Neumann, rodák z Bruntálu, v letech 1746–1749 děkan v Odrách, budišovský děkan v letech 1749–1752. V jednu dobu byl i budišovským rychtářem. – SOkA Olomouc, Archiv fary Město Libavá, inv. č. 104, sign. I b, Kaple v Trhavicích, karton 2.

[6] P. Georg Willhelm rytíř Zeno z Dannhausenu, farářem ve Městě Libavé v době od roku 1751 do 7. září 1759 (*1712, †7. září 1759 ve Městě Libavé). – SOkA Olomouc, Archiv fary Město Libavá, inv. č. 104, sign. I b, Kaple v Trhavicích, karton 2.

[7] Rok 1752 uvádí např. inventář (1860–?), SOkA Olomouc, nezpracovaný fond, Inventarium der Liebauer Pfarr- und Schmeiler filial Kirche und Kapellen in Geppertsau, Herlsdorf, Nürnberk, Öhlstadtl, Reisendorf (1860–?). – Wolný 1863, s. 54 a po něm i Theimer 1931, s. 397 mylně

udávají zřízení kaple se hřbitovem k roku 1770. Historii trhavického hřbitovního areálu velmi nepřesně popisuje anonymní autor (Petr Andrle) v publikaci Stezka Jana Evangelisty Purkyně, 2003, s. 48–51.

[8] ZAO, pob. Olomouc, Řk. fara Město Libavá, inv. č. 5878, sign. Bu VI 4, N 1706–1756, Z 1706–1759, O 1706–1759, Město Libavá.

[9] ZAO, pob. Olomouc, ACO, Inventáře far, v tom Město Libavá, 1805, karton 8299. SOkA Olomouc, Archiv fary Město Libavá, inv. č. 104, sign. I b, Kaple v Trhavicích, karton 2, tam: 20. prosince 1751, relace budišovského děkana P. Johanna Neumanna o postavení nové kaple „*in punto noviter costruenda Capella in Loco Reissendorf sub Parochia Libaviensi.*"

[10] Nedatovaný nákres s půdorysem volně uložen v ZAO, pob. Olomouc, ACO, sign. G 3, Stavby, přestavby a opravy filiálních kostelů a kaplí, v tom Trhavice, 1751–1901, karton 4843 (obr. 2). Jak je patrné z nákresu, ve štítu průčelí byl plánovaný jeden kulatý okenní otvor. Fotografie z počátku 20. století (obr. 1) dokumentuje dvě menší kulatá okénka posazená výše, než byla poslední dvě, tj. ještě před rekonstrukcí kaple. Poté již na štítu žádná okénka obnovena nebyla.

[11] Jan Karel Leopold hrabě Scherffenberg, tehdy již titulární biskup tengrenský a světící biskup olomoucký (*6. února 1698, vysvěcen v Římě 19. září 1722, †17. dubna 1771 v Olomouci). Pohřben v kryptě katedrály tamže.

[12] Tj. doplňovat o nezbytné věci, jako jsou paramenta, víno, svíčky apod.

[13] Za překlad z němčiny děkuji PhDr. Zdence Mollinové.

[14] Evidenční list movité kulturní památky odkazuje na výpis z pozemkové knihy na Státním notářství v Bruntále.

[15] ZAO, pob. Olomouc, ACO, Inventáře far, v tom Město Libavá, 1805, karton č. 8299.

[16] Ignác Oderlický (Ignatz Oderlitzky), malíř v Uničově, (*26. července 1710 v Uničově, †31. března 1761 tamtéž). Jeho manželkou byla Kateřina, dcera olomouckého zvonaře Jana Antonína Behra. Technikou fresco secco vymaloval též např. kapli sv. Barbory v Šumperku, je pravděpodobným autorem např. nástropní malby v sakristii bývalého klášterního kostela Povýšení sv. Kříže v Uničově či fresky v kostele Nejsvětější Trojice v Kopřivné atd. V korespondenci mezi KSSPPOP v Ostravě a ONV Bruntál se vyskytl mylný názor, že jde o práci Jana Kryštofa Handka.

[17] Určení nástrojů viz Schindler 2003, s. 93. Anděly s dobovými barokními hudebními nástroji můžeme vidět též např. na dřevěné empoře v evangelickém kostele v Horných Ozorovcích (m. č. Bánovců nad Bebravou, Slovensko).

[18] Malba je popsána dle fotografií, které jsou součástí restaurátorské zprávy Jiřího Látala a Michala Tomka, uloženo na NPÚ OL.

[19] SOkA Olomouc, Archiv fary Město Libavá, inv. č. 110, sign. I h, Varhany kaple v Trhavicích, karton 3. Manual C-f, 54 Tasten. 1. Principal 8', 2. Gedeckt 8'. Super-Oktavkoppel. Ovšem v dotaznících vyplňovaných 30. května 1944 je o varhanách v Trhavicích odlišný záznam. Tam by měly být varhany z roku 1895 (Manual: Principal 8', 2. Dolce 4'. Pedal: 3. Subbass 16', píšťaly dřevěné, zinkové a cínové).

[20] ZAO, pob. Olomouc, ACO, Inventáře far, v tom Město Libavá, 1805, karton č. 8299. I dále.

[21] SOkA Olomouc, Archiv fary Město Libavá, inv. č. 104, sign. I b, Kaple v Trhavicích, karton 2. P. Franz Tepperwein (*1708, vysvěcen byl v roce 1733, ve Městě Libavé působil v letech 1759–1790 a tam také †25. února 1790).

[22] SOkA Olomouc, Archiv fary Město Libavá, Inventář z 31. prosince 1871.

[23] Inventář filiálního kostela v Norberčanech, 1949.

[24] Totéž. Indra 1978, s. 154 uvádí jen zvon z roku 1752. Valerius Obletter, olomoucký zvonař a puškař (* kolem roku 1717 v Tyrolsku, za olomouckého měšťana byl přijat a mistrem prohlášen v roce 1752, †29. července 1782). Nevěřil ve svém soupisu (ZAO, pob. Olomouc) datuje menší zvon (31 cm) do roku 1757. SOkA Olomouc, Archiv fary Město Libavá, inv. č. 110, sign. I h, Odebrání zvonů z kostela a kaplí, karton 3.

[25] SOkA Olomouc, Archiv fary Město Libavá, inv. č. 112, sign. II c, Správa majetku kaplí v Heroltovicích, Údolné, Norberčanech, Olejovicích a Trhavicích, karton 4; inv. č. 110, sign. I h, Odebrání zvonů z kostela a kaplí, karton 3; inv. č. 128, sign. V c, Povolení ke svěcení křížů, kaplí, soch, zvonů aj., karton 15. Ke vzácné osobě arcikněze P. Karla Kolsdorfa více v práci Krejčová VVM LXVIII, 2016, 1, s. 74–75. Zde jen základní údaje: P. K. Kolsdorf, *1. července 1870 v Bojkovicích, ordinován na kněze byl v roce 1892. Po vysvěcení působil jako kaplan v Mohelnici, poté byl od roku 1910 farářem v Německé Huzové (nyní Huzová). Dekret do Města Libavé dostal koncem roku 1914, nastoupil v únoru 1915. V roce 1917 byl jmenován místoděkanem děkanství budišovského, v srpnu 1920 se stal administrátorem děkanství budišovského, o rok později budišovským děkanem, počátkem roku 1933 byl jmenován arcikněžem arcikněžství šternberského, koncem roku 1935 asesorem, v roce 1943 čestným kanovníkem kroměřížským. Penze mu byla přiznána v roce 1940, do důchodu, který hodlal trávit v Norberčanech, ale odešel až v září roku 1947. Dle katalogu kněžstva pro rok 1949 byl P. K. Kolsdorf ještě v uvedeném roce veden jako budišovský děkan. Jeho posledním bydlištěm byly Norberčany, kde také v tichosti †5. března 1954. Papežský komoří, vizitátor děkanství olomouckého a opavského, byl na vlastní přání pohřben 9. března v Moravském Berouně. Jeho hrob byl v roce 1983 zlikvidován.

[26] Ovšem 9. listopadu 1943 byl generálním vikářem v Bránicích vystaven doklad o tom,

že stálým duchovním správcem v Trhavicích a Norberčanech je P. Karl Becker. Byl to řádový kněz – oblát, příslušný do kláštera ve Staré Vodě (*12. listopadu 1892 v Bassenheimu/Rheinland, do řádu vstoupil roku 1914, vysvěcen na kněze byl v roce 1925, †4. června 1962 ve Vídni). Více o oblátech viz Krejčová 2006. SOkA Olomouc, Archiv fary Město Libavá, inv. č. 128, sign. V c, Povolení ke svěcení křížů, kaplí, soch, zvonů aj., karton 15. Z hrobníků známe jen jednoho, a to Aloise Kratschmera z č. 20, (*12. července 1837). Svou funkci vykonával od 1. ledna 1895. SOkA Olomouc, Archiv fary Město Libavá, inv. č. 141, sign. VI g, Kostelní hospodáři, karton 17.

[27] Pracovnice památkové péče mylně uvádí kovaný plot. Litinové díly mohou být výrobkem slévárny v Mariánském údolí, ovšem v katalogu z roku 1907 (bez titulního listu, v majetku autorky), který máme k dispozici, uvedeny nejsou.

[28] Emanuel hrabě Pötting-Persing, (*25. října 1819, na kněze vysvěcen 1843, generálním vikářem od roku 1875, †4. února 1898), SOkA Olomouc, Archiv fary Město Libavá, inv. č. 105, sign. I c, Hřbitov v Trhavicích, karton 2.

[29] ZAO, pob. Olomouc, Řk. fara Město Libavá, inv. č. 5878, sign. Bu VI 4, N 1706–1756, Z 1706–1759, O 1706–1759, Město Libavá.

[30] P. Rapušáka zaujala skutečnost, že do doby poslední rekonstrukce byl na střeše budovy, označované jako márnice, komín, který je dokumentován i staršími fotografiemi. Zděř je vyvedena v rohu naproti dveřím a pod ní jsou dvířka na vybírání sazí. Objekt má ve štítu menší okno otočené ke kapli a měl dřevěné stropy. Větší okno je deštěné, mezi křídly se železnou mříží. Vnitřní parapet je zhotoven ze široké, dobře opracované desky. Taktéž vstupní dveře byly dobře řemeslně zpracované a opatřeny zámkem. Tyto indicie dle jeho názoru ukazují na to, že stavba mohla být používána k obytným účelům a snad ji užívala osoba s nižším svěcením, kterou si vydržovala obec.

[31] Nápis: „Jagdflieger uffz. Kurt Büch, *2. 7. 1922 in Klarenthal-Saar, †22. 8. 1944 in Reisendorf, Erkm. – 511 – 68454." Místo havárie jeho letounu Messerschmitt (Me) Bf 109 G-6 je neustále navštěvováno za účelem nalezení nějaké součástky apod. Kráter je asi 200 m od vysílače Telecomu na kopci nad Trhavicemi.

[32] Vzpomínka nynější starostky obce Marie Vališové.

[33] Jak vyplývá z korespondence mezi KSSPPOP v Ostravě a odborem kultury ONV v Bruntále. I dále.

[34] Korespondence mezi památkovým ústavem a Stojanem Genčevem, kterému měla vypomáhat ak. mal. Milena Šoltészová. K tomuto byla vypracována restaurátorská zpráva R–1083, Průzkum nástěnné malby ve hřbitovní kapli v Norberčanech, I. etapa, 1976. Zpráva obsahuje fotografii kaple se hřbitovem a 19 listů A 4 s fotokopiemi fotografií ze sondáže, tj. fotografie exteriéru, detailů fresek i ornamentálních pruhů kolem oken. Restaurátorské práce přefakturované Výtvarnou službou Českého fondu výtvarných umění uhradilo KSSPPOP v Ostravě. Dále je na NPÚ OL uložena zpráva R–190, Transfer nástěnné malby.

[35] Arcibiskupský archiv Olomouc, jednací č. 3127/77. I dále.

[36] ThDr. Josef Ryška, v Moravském Berouně působil v letech 1972–1983, více o něm v příspěvku věnovanému církevním památkám Norberčan.

[37] Heichel 1977, 12 (308), s. 582–584.

[38] P. Otakar Trtílek, sídelní kanovník (*18. února 1908 v Moravské Chrastové, ordinován roku 1933, †13. ledna 1984 v Olomouci), pohřben je v Březové nad Svitavou.

[39] Arcibiskupský archiv Olomouc, jednací č. 787/78. V tomto vyjádření je zřetelný tlak doby. Tomuto dopisu předcházelo vyjádření Ing. Žákovské z ONV v Bruntále, která na jednání 11. ledna 1978 prohlásila, že „*kaple je ve velmi špatném stavu a bude nutno ji asi demolovat*". Tamtéž.

[40] Objednávku vystavila Arcibiskupská konzistoř Olomouc 12. prosince 1978. Arcibiskupský archiv, jednací č. 3625/78.

[41] Náklady nakonec činily 53 000 Kčs, tj. 50 000 Kčs autorský honorář plus 3000 Kčs obchodní přirážka pro zprostředkovatelskou organizaci Dílo, podnik Českého fondu výtvarných umění Praha. Zakázku 20. prosince t. r. platila Apoštolská administratura v Olomouci (Arcibiskupský archiv Olomouc, jednací č. 3130, 11. října 1979; č. 3854, 18. prosince 1979). V restaurátorské zprávě je uvedeno, že malba pokrývala 55 m². Práce provedli dva pražští restaurátoři, a to Jiří Látal a Michal Tomek.

[42] Arcibiskupský archiv, jednací č. 3625/78.

[43] Samek 1999, s. 674 uvádí mylně rok 1979, jako rok transferu nástěnných maleb i místo uložení, tj. arcibiskupskou rezidenci.

[44] Restaurátorská zpráva vypracovaná v roce 1979 Jiřím Látalem a Michalem Tomkem R–190, Transfer nástěnné malby ze hřbitovní kaple v Norberčanech) obsahuje 30 kvalitních fotografií včetně fotografie transferové bedny s vloženými transfery a interiéru, jak vypadal po sejmutí nástěnné malby z klenby.

[45] Mrňková 1986 doplňuje svou práci fotografickou dokumentací.

[46] Korespondence mezi vedoucím odboru kultury ONV v Bruntále a Apoštolskou administraturou v Olomouci. Též Mlčák 1991, s. 3; Krajíček 1993, s. 47 uvádí rok 1983. Dále různá korespondence.

[47] V té době značně zchátralý park a zámek v příhraniční obci na Krnovsku.

[48] Varhaník 1995. Firma Ambit – stavby, obchod, reality s r.o. Opava stále existuje.

[49] Architekt a zakladatel. Památky, které pláčou II, 1991.

[50] Korespondence je značně mezerovitá, veškerá dokumentace Obecního úřadu Norberčany byla tehdejším starostou obce Josefem Hladilem zničena. Zde využitá korespondence pochází

především z NPÚ OL, jejímž pracovníkům patří za zapůjčení autorčino poděkování.

[51] Stavba získala stavební povolení, které vydal MěÚ Moravský Beroun, odbor výstavby a životního prostředí dne 17. července 2003 pod čj. OVaŽP/SÚ-3469/332/7/03-D. Termín dokončení byl stanoven do 31. prosince 2006. Nová podoba kaple se měla poněkud lišit od původní stavby, jak je patrné z prací, které byly již provedeny.

[52] V roce 2011 autorka dokončila tento příspěvek, který vychází se značným zpožděním.

[53] Tento nesprávný a vzhledem k zemřelým neuctivý způsob řešení se užívá na mnoha jiných bývalých německých hřbitovech.

[54] Zjistil je Pavel Rapušák, předseda Klubu za starý Bruntál, který sdělil, že pocházejí ze sběru, který v 90. letech po hřbitovech prováděl pracovník bruntálského muzea PhDr. Václav Štěpán. Norberčany tehdy ještě patřily do okresu Bruntál. Kříže byly přemístěny do Karlovic u Bruntálu, postupně byla část křížů vrácena. Ty, o které se nikdo nehlásil, byly přesunuty do Dětřichovic.

[55] Více o kněžích-rodácích viz Církevní osoby pocházející z Libavska. In: POODŘÍ – časopis obyvatel horní Odry, r. 22, 2019, č. 2, s. 7–25. P. Johann Kluger přišel na svět 27. března 1846, v roce 1867 dokončil státní gymnázium v Olomouci. Na kněze byl vysvěcen 5. července 1871 v Olomouci, působil jako kooperátor ve Městě Libavé, byl farářem v Německé Huzové (nyní Huzová) a poté v Bavorově (nyní Baborów, okres Głubczyce, opolské vojvodství, Polsko). Zemřel jako konzistorní asesor ve svém posledním působišti v Jindřichově ve Slezsku 7. listopadu 1912, pohřební obřady se konaly 11. listopadu 1912. P. J. Kluger měl jmenovce, jehož osoba nemá s Trhavicemi nic společného. Jde o Msgre. Johanna Klugera, viceděkana a nakonec i emeritního faráře v Bauerwitzu (Bavorově) v arciděkanství ketřském, tj. v nynějším Horním Slezsku (Polsko), (*1838 ve Velkých Petrovicích ve Slezsku, vysvěcen byl roku 1862, † 22. května 1913).
P. Cajetan Morbitzer se narodil 2. května 1892 v č. 6 jako syn Johanna Morbitzera a jeho manželky Juliany, rozené Dörrich, původem ze Smilova. (ZAO, pob. Olomouc, Řk. fara Město Libavá, inv. č. 5893, sign. Bu VI 19, N 1848–1904, Trhavice.) Týž den byl pokřtěn libavským kooperátorem P. Josefem Chytilem (*29. září 1867, vysvěcen 1890, †jako farář v Lobodicích 19. dubna 1834). Na kněze byl vysvěcen 5. července 1917. Sloužil např. jako kooperátor ve Velké Bystřici u Olomouce, naposledy působil ve farnosti Nová Ves u Krnova, po odsunu pracoval v rottenburgské diecézi (Winnental bei Heilbronn). Zemřel ve své nové vlasti 24. června 1953.

[56] Ferdinand Müller byl synem Johanna Müllera, domkaře v Trhavicích, a jeho manželky Žofie, rozené Kunerth(!). Narodil se 25. června 1901, ve svých 33 letech se nechal 18. září 1933 u sv. Mořice v Olomouci oddat s 21 letou Marií Annou Riesner, služebnou v Olomouci-Neředíně, *21. října 1911 v Březné Vsi, politický okres Zábřeh. Tehdy již byl dozorcem v olomoucké věznici. (ZAO, pob. Olomouc, Řk. fara Olomouc-sv. Mořic, inv. č. 11284, sign. O III 45, O 1931–1934, Olomouc, sv. Mořic.)

[57] Soupis křížů a soch dle viz SOkA Olomouc, nezpracovaný fond, Verzeichniss der im Stadt-Liebauer Pfarr-bezirke befindlichen Feldkapellen, Kreuze, Statuen und Martersäulen.

[58] Nízký sokl osazený na dvou kamenných stupních nese rozšířený a směrem nahoru probraný podstavec, z boku podpíraný plochými volutami. Na čelní straně podstavce je umístěn reliéf s motivem Panny Marie Bolestné, na zadní reliéf Kající se sv. Maří Magdalény, oba reliéfy ukončují bohaté rokajové rozviliny.(Samek 1999, s. 674 mylně uvádí sv. Rozálii.) Tato část kříže je kryta plechovou stříškou. Vrcholový kříž jetelového typu je zasazen do vysokého hranolového podstavce ukončeného volutovou hlavicí, u jeho paty na bocích jsou vztyčené voluty. Na pohledové straně podstavce jsou rokaje, symbol vinné révy, po jeho stranách kanelury s píšťalami, dále je podstavec zdoben páskou, rokajovými mušlemi a květinovou snítkou. Soupis křížů a soch dle viz SOkA Olomouc, nezpracovaný fond, Verzeichniss der im Stadt-Liebauer Pfarr-bezirke befindlichen Feldkapellen, Kreuze, Statuen und Martersäulen, tam na fol. 108 se pisatel přepsal o sto roků a uvedl letopočet žehnání 1873.

[59] Restaurátor Tomáš Rafl v posledních letech pracoval na rekonstrukci výzdoby v bazilice Navštívení Panny Marie na Svatém Kopečku.

[60] SOkA Olomouc, Archiv fary Město Libavá, inv. č. 128, sign. V c, Povolení ke svěcení křížů, kaplí, soch, zvonů aj., karton 15. Sv. Jan Nepomucký je představen v tradičním oděvu a s pektorálním křížem na prsou, prohnutý a v mírném kontrapostu. V pravé ruce držel kovový kříž jetelového typu s paprsky v křížení břeven a v levé biret. Kolem prostovlasé hlavy měl výraznou paprsčitou svatozář s pěti hvězdami, zhotovenou z kovu.

[61] Sv. Vendelín bývá často zaměňován za sv. Izidora, i když se téměř vždy na první pohled liší svým oděvem, odpovídajícímu jejich činnosti. Sv. Vendelín (asi 550 – asi 617), poustevník, opat, patron sedláků, pastýřů, ochránce proti dobytčímu moru a ochránce polí. Sv. Izidor z Madridu (1070–1130), rolník, a proto patron rolníků, přímluvce za dobrou úrodu a ochránce proti suchu.

[62] Z fotografie pořízené ostravskými památkáři v 70. letech minulého století je patrné, že již tehdy měla socha obě ruce levé, což bylo dodrženo i při jejím restaurování.

[63] Restaurátorská zpráva R–D 267, R–1084, Zpráva o restaurování sochy sv. Jana Nepomuckého v Norberčanech. Její součástí jsou čtyři textové strany A4, 36 ks xerokopií fotografií (z toho tři jsou dokumentem stavu na místě), sedm

kusů A4 barevných xerokopií. Je tedy zdokumentován původní stav, příprava transferu, odsolení a stav před restaurováním. V textu je zmínka o chybějící pravé ruce s křížem, o tom, že podstavec sochy byl rozpadlý a hrozilo její zřícení, že bylo provedeno omytí, odstranění špíny, lišejníku a mechu a krust. Termín osazení restaurátorem byl stanoven v termínu do jara 1996.

[64] P. Johann Hobeck (*1785 [?], ordinován 1808, †27. září 1856 pravděpodobně v Budišově nad Budišovkou, kde působil poslední dvě léta svého života).

[65] SOkA Olomouc, Archiv fary Město Libavá, inv. č. 128, sign. V c, Povolení ke svěcení křížů, kaplí, soch, zvonů aj., karton 15.

[66] Jméno P. Adolfa Drůsného, které je v seznamu uvedeno, se nikde nevyskytuje. Libavským farářem a zároveň budišovským děkanem byl ještě tehdy P. Adolf Koutný (*1837, ordinován roku 1862, †11. dubna 1912 jako kanovník kroměřížský).

[67] Za upozornění děkuji paní Martě Proxové.

[68] Gef., tj. padl, gest., tj. zemřel. Josef Morbitzer (*19. prosince 1889 v č. 6), po odvodu byl náhradním záložníkem u kulometného oddílu praporu polních myslivců (elitní příslušník pěších vojsk) č. 5. Ještě v listopadu(!) 1915 byl veden jako zraněný. (Verlustliste 18. 11. 1915, s. 317, 35. Z tohoto seznamu ztrát přebíraly informace různé noviny.) Druhý uvedený v seznamu na pamětní desce, Adolf Müller (*1895), byl příslušníkem domobrany, tj. rezervní armády, též záložníků, č. 54. Dle seznamu ztrát zemřel 15. června 1915. (Verlustliste 21. 10, 1916, s. 480, 36.) Na desce je uvedeno datum 15. května 1915. Josef Hiemer (*1895), sloužil u praporu polních myslivců č. 5, 4. roty, prvně bylo hlášeno jeho zranění, potom jeho úmrtí, datum souhlasí s datem uvedeným na desce. (Verlustliste 4. 3. 1916, s. 258, 50.) Příslušník zeměbraneckého pěšího pluku č. 13, 11. roty Adolf Titz (*1895), byl uveden v říjnu roku 1915 jako zraněný. (Verlustliste 22. 10. 1915, s. 298, 46.) O osudu Josefa Waltera nebyly nalezeny podrobnosti. Střelec Wilhelm König, příslušník c. k. střeleckého pluku č. 32, 10. roty (*1882), padl, datum úmrtí souhlasí s údajem na desce. (Verlustliste 28. 8. 1918, s. 695, 30.)

[69] Stráž Severní Moravy 24. 10. 1915, s. 53, 4. (Dle Verlustliste 5. 9. 1915, s. 258, 34.)

[70] Verlustliste 1. 12. 1915, s. 326, 32.

[71] Verlustliste 4. 3. 1916, s. 386, 17.

[72] Verlustliste 19. 2. 1916, s. 379, 18.

[73] Verlustliste 21. 3. 1916, s. 396, 14.

[74] Verlustliste 28. 3. 1918, s. 663, 35.

[75] Verlustliste 25. 7. 1916, s. 445, 10.

[76] Verlustliste 28. 4. 1917, s. 562, 20.

Archivní prameny

Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc

Arcibiskupská konzistoř (ACO), (1202) 1452–1950

Sign. G 3, Stavby, přestavby a opravy filiálních kostelů a kaplí, v tom Trhavice, 1751–1901, karton 4843.

Inventáře far, v tom Město Libavá, 1805, karton č. 8299.

Sbírka matrik

Řk. fara Město Libavá, inv. č. 5878, sign. Bu VI 4, N 1706–1756, Z 1706–1759, O 1706–1759, Město Libavá.

Řk. fara Olomouc-sv. Mořic, inv. č. 9739, sign. O III 39, O 1906–1914, Olomouc – vnitřní město.

Řk. fara Olomouc-sv. Mořic, inv. č. 11284, sign. O III 45, O 1931–1934, Olomouc, sv. Mořic.

Pozůstalost

OL–C–47, Pozůstalost dr. Jana Nevěřila, 1888–1938 (1621–1782).

Státní okresní archiv Olomouc

O 7–18, Archiv fary Město Libavá, 1661–1951.

Inventář z 31. prosince 1871.

Inv. č. 104, sign. I b, Kaple v Trhavicích, 1751–1901, karton 2.

Inv. č. 105, sign. I c, Hřbitov v Trhavicích, 1845–1893, karton 2.

Inv. č. 110, sign. I h, Varhany kaple v Trhavicích, 1909, karton 3.

Inv. č. 110, sign. I h, Odebrání zvonů z kostela a kaplí, 1940–1942, karton 3.

Inv. č. 110, sign. I h, Varhany, dotazníky, v tom Trhavice, 1944, karton 3.

Inv. č. 112, sign. II c, Správa majetku kaplí v Heroltovicích, Údolné, Norberčanech, Olejovicích a Trhavicích, 1837–1899, karton 4.

Inv. č. 128, sign. V c, Povolení ke svěcení křížů, kaplí, soch, zvonů aj., 1715–1936, karton 15.

Inv. č. 141, sign. VI g, Kostelní hospodáři, 1861–1932, karton 17.

Nezpracovaný fond (archiválie pocházejí z tzv. Domašovského nálezu, uloženo ve SOkA Olomouc).

Inventarium der Liebauer Pfarr- und Schmeiler filial Kirche und Kapellen in Geppertsau, Herlsdorf, Nürnberk, Öhlstadtl, Reisendorf (1860–?).

I 4 a/4, Verzeichniss der im Stadt-Liebauer Pfarr--bezirke befindlichen Feldkapellen, Kreuze, Statuen und Martersäulen (1727)–(1931).

Státní okresní archiv Bruntál se sídlem v Krnově

Archiv obce Trhavice, 1892–1924.

Arcibiskupský archiv Olomouc

Korespondence.

Jednací č. 3127/77, 787/78, 3625/78, 3130/79, 3854/79.

Římsko-katolický farní úřad v Moravském Berouně
Inventář filiálního kostela v Norberčanech, 1949.

Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Olomouci
Korespondence.
Restaurátorská zpráva R–1083, Průzkum nástěnné malby ve hřbitovní kapli v Norberčanech, I. etapa, 1976.
Restaurátorská zpráva R–190, Transfer nástěnné malby.
Restaurátorská zpráva R–D 267, R–1084, Zpráva o restaurování sochy sv. Jana Nepomuckého v Norberčanech.

Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Ostravě
Fotoarchiv.

Prameny netištěné
Krajíček, Ivan: Barokní malířská výzdoba kostela P. Marie Sněžné v Olomouci. Diplomová práce. 1993.
Mrňková, Helena: Kulturní památky města Olomouce ve vztahu k životnímu prostředí. Diplomová práce. 1986.

Literatura
Architekt a zakladatel. Památky, které pláčou II. Do nitra Askiburgionu, sv. 23–24. Moravská expedice, Moravský Beroun 2002.
Bärner Ländchen, různé ročníky, např. 1977, 12 (308), s. 582–584: Heichel, Leni: Unsere Fahrt in die alte Heimat.
Indra, Bohumír: Zvonaři v Olomouci od poloviny 17. do poloviny 19. století. In: Časopis Slezského muzea, série B, 27/1978.
Krejčová, Jana: Působení otců oblátů Panny Marie Neposkvrněné ve Staré Vodě. Rukopis. Olomouc 2006.
Krejčová, Jana: Církevní osoby pocházející z Libavska. In: POODŘÍ – časopis obyvatel horní Odry, 2019/22, 2, s. 7–25.
Krejčová, Jana: Církevní památky obce Norberčany (Nürnberg, Nürnberk) a samota Skřivánkov (Lerchenfeld), okr. Olomouc. I. část. K 560. výročí první zmínky o obci. In: Vlastivědný věstník moravský LXVIII, 2016, 1, s. 58–79.
Krejčová, Jana: Církevní památky obce Norberčany (Nürnberg, Nürnberk) a samota Skřivánkov (Lerchenfeld), okr. Olomouc. II. část. In: Vlastivědný věstník moravský LXVIII, 2016, 2, s. 144–152.
Malý, Josef: Vlastivěda moravská. II. Místopis. Libavský okres. Musejní spolek, Brno 1931.
Mlčák, Leoš: K přenesení nástěnných barokních maleb z Trhavic do Olomouce. Kdy–kde–co v Olomouci 1991, č. 3.
Samek, Bohumil: Umělecké památky Moravy a Slezska 2. J–N. Academia, Praha 1999.
Schindler, Antonín: Tajemná Olomouc aneb Olomouc, jak ji neznáte. III. Votobia, Olomouc 2003.
Stezka Jana Evangelisty Purkyně. Do nitra Askiburgionu, sv. 27. Moravská expedice, Moravský Beroun 2003.
Stief, Wilhelm: Topographie des politischen Bezirkes Sternberg in Mähren, mit besonderer Berücksichtigung der Ortsgeschichte und Statistik nach amtlichen und autorisierten Quellen bearb. von … F. Pialek, Sternberg (1896).
Theimer, Johann: Heimatbuch für den Bezirk Bärn. E. Hykel, Bärn 1931.
Varhaník, Jiří: Kaple v Trhavicích. Zprávy památkové péče, č. 2, 1995.
Vorzugs-Preise der k. k. privileg. Homboker und Marienthaler Eisenwaren-Industrie- und Handels-Aktien-Gessellschaft Moravia in Wien. B. m. 1907.
Wolny, Gregor: Kirchliche Topographie von Mähren, meist nach Urkunden und Handschriften. I. Abtheilung. Olmützer Erzdiöcese. V. Band. Selbstverlag, Brünn 1863.

Noviny
Stráž Severní Moravy, Vědecká knihovna v Olomouci, vyhledáno na http://www.digitalniknihovna.cz/vkol
Verlustliste, Österreichische Nationalbibliothek, vyhledáno na http://anno.onb.ac.at/

PUBLIKACE VZNIKLA ZA FINANČNÍ PODPORY SFKČR

Státní fond kultury ČR